

Репресії партійних кадрів в 1937-1938 рр. в Мелітополі.

Невідомі імена.

30-ті роки ХХ ст. стали для багатомільйонного народу СРСР роками новобудов, п'ятирічок, а також роками голодомору, необґрунтованих репресій, пошуків «контрреволюціонерів», «шпигунів», які були стерті в «табірний пил». Репресії мали головну мету максимально швидко замінити кадри, які звикли працювати в умовах демократичного централізму 20-х рр. кадрами, які повністю відповідають режиму свавілля, готовими без коливань сумлінно служити вождю. Не йшлося про намір замінити кадри менш підготовлені більш професійними. Професійні якості у нових кадрів були через відсутність досвіду нижчі. Влада не встигала штампувати постанови – своєсвідні вирокі для тисяч і тисяч безвинних людей. Новому голові НКВС М. Єжову було наказано посилити репресії, з якими країна запізнилася на чотири роки. І він видав у 1937 р. наказ: «З 5 серпня 1937 р. в усіх республіках, краях і областях почати операцію з репресій колишніх куркулів, антирадянських елементів і карних злочинців. Затверджується кількість тих, хто підлягає репресіям, в тому числі : Українська СРР – 27 тис., серед них за першою категорією (розстріл) – 7,8 тис., Дніпропетровська область – 3 тис., серед них за першою категорією – 1 тис.». М. Мелітополь тоді входив до складу Дніпропетровської області. Рішенням Політбюро ЦК ВКП (б) від 1.01.1938 р. «Про антирадянські елементи» на пропозицію НКВС СРСР була затверджена додаткова кількість тих, хто підлягав репресіям: «... Українська СРР – 6 тис., всі по першій категорії... Операцію завершити не пізніше 15 березня 1938 р.».

Фактично в Україні було заарештовано [13, 7] :

1935 р.	24 934 чол.
1936 р.	15 717 чол.
1937 р.	159 573 чол.
1938 р.	108 006 чол.

В фондах Державного архіву Запорізької області збереглися протоколи засідань бюро Мелітопольського РК КП(б)У, які розповідають про пік сталінських репресій в нашому місті.

Наприкінці 30-х рр. XX ст. мелітопольська партійна організація входила до складу Дніпропетровської обласної партійної організації і налічувала [1,91]:

№		На 01.01.1936 р.	На 01.01.1937 р.	На 01.05.1938 р.
1	Членів	623	783	771
2	Кандидатів у члени	327	410	381
	Разом	950	1193	1152

З травня 1937 по травень 1938 рр. з Мелітопольської партійної організації було виключено 59 членів і 15 кандидатів у члени КП(б)У, разом 74 особи [2, 31-32]. З них:

1	Як ворогів народу	22
2	За антидержавну і антипартійну діяльність	16
3	За зв'язок з ворогами народу	10
4	За політичну сліпоту	-
5	Соціально ворожих, які проникли до лав КП(б)У обманним шляхом	4
6	інших	22

Керівництво Мелітопольського РК КП(б)У за 1937-1938 рр. мінялося п'ять разів:

№	1-й секретар РК КП(б)У	Рік керівництва	Причина зняття
1	Митрофанов Василь Никифорович [3, 70]	1937	арешт
2	Алейников [3, 89]	З жовтня 1937	арешт
3	Лабінцев [3, 127]	1938	невідомо
4	Найденов Павло Андрійович	з 20 березня 1938 р.	перехід до обкому КП(б)У
5	Матюшин Ф.С. [3, 127]	З 9 грудня 1938р.	

У 1937 р. йде лавиноподібний потік справ. Серед них – справа Векслера Олександра Нахуймовича, редактора районної газети «Радянський степ». Архівні документи (протоколи бюро РК КП(б)У за 4 травня – 31 липня 1937 рр.) пояснюють причину: він виявився троцькістом, вихваляв Дайна, керівника Токмацького району, а потім в тому районі НКВС заарештувала 12 осіб, вихваляв Каплана Б.Я., директора заводу ім. Мікояна, а той виявився шкідником. Векслера О.Н. було відсторонено від роботи в газеті «Радянський степ», виведено зі складу бюро райкому і виключено з партії. Редактором газети затвердили Третьякова [4, 157-165]

Також з партії було виключено директора заводу ім. Мікояна Каплана Бориса Яковича, освіта вища, член партії з 1922 р. На нього надійшла заява від Дейча Л.М., який звинувачував Каплана Б.Я. в тому, що він оточив себе класово-ворожим контрреволюційним елементом: головний бухгалтер Пеннер Л.Л. – колишній поміщик, завсоцпобутсектором Флейшер М.І. – тричі виключався з КП(б)У за компрометацію керівництва партії. Незважаючи на сигнали, Каплан Б.Я. не звільнив його і зробив це тільки на вимогу партійних зборів заводу. Завфінчастиною Бочаров раніше був засуджений на 10 років, начальник АГВ Луцький Р.В. – на 8 років, зав. автотранспортним відділенням Леонов В. був засуджений раніше за розтрату, касир заводу Баранов – колишній хазяїн паливних складів. Каплана Б.Я. виключили з партії та передали справу слідчим органам. [4, 139-142]. Овчинников Кузьма Васильович, новий директор заводу ім. Мікояна, був теж виключений з КП(б)У як «ворог народу» [5, 64].

Гарбуз Василь Романович, 1893 р. народження, член партії з 1920 р., директор Мелітопольського м'ясокомбінату. Виключений з лав КП(б)У і знятий з роботи за те, що влаштував на роботу колишнього есера Юрченка [6, 32-33].

Посохляров Семен Михайлович, 1903 р. народження, директор консервного заводу з 1935 р., член партії з 1921 р. Він теж допустив «забруднення» заводу класово-ворожим елементом та був у близьких стосунках з «ворогами народу»: Депертом, німцем, який був вороже налаштований до СРСР, Ільчесеком, Ягломом, Брейтманом. Коли почалася «чистка» на заводі і були розкриті «шкідники» Гель, Міхно, Дихне, Гуревич, Розенберг, Посохляров С.М. гальмував процес

слідства. Не зважаючи на щиросердечне зізнання, Посохляров С.М. був виключений з КП(б)У [6, 118-119].

На засіданнях бюро Мелітопольського РК КП(б)У першим, хто викривав «ворогів народу», був 1-й секретар Мелітопольського РК КП(б)У Митрофанов В.Н. Але черга дійшла і до нього. У вересні 1937р. в газеті «Зоря» з'явилася стаття «Зірвати маску з Митрофанова і його друзів». Митрофанов Василь Никифорович, 1899 р. народження, член партії з 1917 р. був звинувачений в тому, що робив побори для бенкетів, подарунків, непринципово ставився до будівництва дитячої залізниці, за час його керівництва РК КП(б)У премії перевищували асигнування. На засіданні бюро РК КП(б)У у жовтні 1937 р. Митрофанова В.Н. як «ворога народу» було виключено з партії. [6, 17, 97]

Архівні документи згадують Червоного Ізраїля Єфимовича, директора типографії видавництва «Радстеп», якого виключили з КП(б)У за зв'язок з ворогами народу Векслером, Полешуком тощо [6, 62], Іванова Михайла Івановича, директора держплемрозсадника, троцькіста, який не роззброївся [6, 62], Скачкова Федора Васильовича, 1906 р. народження, секретаря парткому депо ст. Мелітополь, який мав зв'язок з троцькістами заводу ім. К. Маркса м. Ленінграда та випустив дві брошури про неможливість побудови соціалізму в СРСР [4,98], Грінберга Пинхуса Берковича, 1900 р. народження, другого секретаря Мелітопольського райкому РК КП(б)У, брат якого виявився «ворогом народу» і за це Грінберга було виключено з лав КП(б)У [4, 165-166] тощо.

Гучною справою 1938 р. в Мелітополі була справа прокурора міста Степанчука Петра Захаровича, члена ВКП (б) з 1926 р. 21 червня 1938 р. в газеті «Комуніст» з'явилася стаття «В Мелітопольському районі орудують вороги». В цій статті повідомлялося, що в колгоспі ім. Сталіна та сільраді с. Терпіння працювала терористична група з заступника голови сільради Петрушкіна, також Болобченко та комуніста Ходоренко. [7,36].

Ця група у вересні 1937 р. вбила комсомольця Шило, який розкрив ворожу діяльність групи. 19 червня ця група вбила голову ревізійної комісії колгоспу ім. Сталіна тов. Псоліді [7,36]. Прокурор Степанчук З.П., заст. прокурора Халецька та слідчий Агеєв злочинно віднесли до розслідування цієї справи, вона була прикрита. Прокурор не санкціонував арешт Адоньєва, голови сільради. Ходоренко навіть був

висунутий на посаду голови колгоспу «Ударник». Також прокурор Степанчук гальмував розгляд справ Митрофанова, Сташко, Ресіна, Коникова. Це колишні керівники м. Мелітополя і району. За таку «злочинну діяльність» прокурор був виключений з партії та його справа передана до суду. [7,37].

Архівні документи називають 48 імен мелітопольських комуністів, репресованих у 1937-1938 рр.

У книгах «Реабілітовані історією. Запорізька область», «Повернені імена», «Спокута», [8 - 15], де силами краєзнавців Запорізької області опрацьовано більше 3 тис. справ, що є лише малою часткою, названо 31 прізвище реабілітованих мелітопольців, жодного з прізвищ, перелічених вище, – не згадано.

Література та джерела

1. Державний архів Запорізької області, ф. П-233, оп.7, справа 2
2. Там само, оп. 8, справа 6
3. Там само, оп. 8, справа 3
4. Там само, оп. 7, справа 8
5. Там само, оп. 7, справа 11
6. Там само, оп. 7, справа 9
7. Там само, оп. 8, справа 10
8. Спокута. Випуск 1. Часопис обласної редакційної колегії з підготовки та випуску серії книг «Реабілітовані історією. Запорізька область». – Запоріжжя: Дніпровський металург, 1998
9. Реабілітовані історією. Запорізька область. Книга перша. – Запоріжжя. – 2004
8. Спокута. Випуск 2. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2000
10. Спокута. Випуск 3. - Запоріжжя: Дніпровський металург, 2000

11. Спокута. Випуск 4. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2001
12. Спокута. Випуск 4. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2002
13. Спокута. Випуск 5. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2002
14. Повернені імена. Книга друга. – Запоріжжя, 1999
15. Повернені імена. Книга третя. – Запоріжжя, 2000